

Kötéltánc a háborúban

Háy Jánossal Koncz Tamás beszélget

Minél kevesebb kulturális máz rakódik rá egy műre, annál közelebb áll hozzám – mondja Háy János költő, műfordító, akinek ezért tetszettek meg Truong Dang Dung vietnami költő tiszta, meditatív versei. Az egyszerűséget megőrizni viszont nem könnyű: a fordítóval Truong magyarul is kiadott kötetéről, a *Képzelt emlékekről* beszélgettünk.

Hogyan ismerted meg Truong Dang Dung költészetét, mi volt az, ami megragadott verseiben?

Teljesen véletlenül történt. Őry Csaba Hanoi nagyövet és a Balassi intézet keresett meg, hogy itt van ez a Vietnamban éppen sikeres költő, s elkészültek a nyersfordítások, meg tudnám csinálni. Elolvastam, s láttam van bennük finom érzelmesség és némi bölcsélet, s ha van, akkor majd valahogy megtalálom a fogást rajtuk. Szóval elvállaltam.

Kinek a fordításában olvastad először műveit?

Giap Van Chung, Magyarországon élő vietnami költő készítette a nyersfordításokat. Sajnos más nyelvű anyag nem állt rendelkezésre, holott az ilyenkor meg

szokta könnyíteni a munkát. Hála istennek, Giappal nagyon jól és rugalmasan tudtunk együttműködni.

Egy már kiadott kötet anyagát dolgoztátok fel, vagy a szerző eddigi munkáiból készítettetek válogatást?

A magyar kötet anyaga majdnem megegyezik Truong néhány éve kiadott eredeti kötetével, néhány új munkával bővült, szóval a magyar kötet mennyiségileg gazdagabb, mint a vietnami. Amúgy ez a gyűjtemény az irodalomtudósként is dolgozó alkotó szinte teljes életműve – Truong rendkívül keveset ír.

Truong Dang Dung itthon kevésbé ismert. Mennyire népszerű saját hazájában?

Azt hiszem, Vietnamban sem a költészet a legolvasottabb irodalom. Mindeneset-

re ez a kötet a legnagyobb szakmai díjat kapta meg, és rengeteg kritika jelent meg róla.

A költő jól tud magyarul – Magyarországon tanult, dolgozott a hetvenes-nyolcvanas években. Ő is segítette a kötet fordítása során?

Először csak a nyersfordítóval dolgoztam, Truong utána a majdnem kész anyagot kapta meg. Ezután számos helyen kért változtatásokat, ahol én egyszerűen félreértettem, vagy túl messzire transzponáltam az eredetitől a szöveget. Volt amiben egyetértettünk, volt, amikor mégis az én verzióm maradt, hisz akadnak olyan jelentésárnyalatok, amelyet magyarul még oly jól tudó külhoni sem vesz észre.

A végeredménynek viszont alapvetően örült, annak is, hogy a sajátjaiból magyar versek születtek. Végül is ez a cél, még akkor is, ha az ember szeretne megfelelni a kiinduló anyag elvárásainak. S még inkább örült, amikor a kész könyv a kezében volt. Kedves és figyelmes ember.

Mik voltak a munka szakmai és

értelmezési kihívásai? Bár Truong verseinek üzenete bármelyik közösségben érthető lenne, biztos voltak olyan motívumok, amik a magyar olvasó számára idegenül hatottak.

A versek kötődnek Vietnamhoz, de erős az európai kultúra hatása is, hisz Truong a szellemileg legérzékenyebb éveit Magyarországon töltötte. A leginkább vietnami számomra a háború fájdalomtörténete volt. Persze nekünk sem kell túl messzire menni áldozatok és pusztítások emlékeiért. Hozzá kell tennem, hogy gyerekkorom egyik legfontosabb világtörténete volt számomra a vietnami háború és az ellene tiltakozó mozgalmak. Valamelyest tudtam arról, hogy mi történt, de leginkább érzelmi ráhangolódás volt bennem. Ez most kapóra jött.

A képzelt emlékek versei egy lassú ritmusú, meditatív monológ fejezetei – mindig jelen van bennük az egyén és a természet viszonya, a magány, elmúlás szomorúsága. Mennyiben Truong és menyiben Háty hangja ez? Könnyű volt ráhangolódni a belső beszédformára?

Ez volt a legnehezebb, hogy rájőjjenek, miképpen működhetnek ezek a versek formailag. A keleti költészetek általában szótagszámúak, így a vietnami is, de Truong nem követett egyetlen hagyományos vietnami versformát sem. Mondhatnánk, ezek ritmizáló szabadversek voltak. Eltérően a magyartól a vietnami nyelv rövid szavakból áll, ez komoly különbség – gondolok itt a hosszú magyar szavakra és a szó eleji hangsúlyra, ráadásul a hazai költészet konzervatív, ragaszkodik a sokszor már idegesítően unalmas formákhoz, a dalhoz vagy a jambikus lejtéshez. Ezt is figyelembe kellett vennem, és persze azt, hogy én mit tudok formailag magaménak tekinteni. Így döntöttem a lazán

rímelő és ritmizáló szövegépítkezés mellett, ami sok saját versemre is jellemző.

Egy-egy életképben magyar költők hatását érzem a verseken, vagy legalábbis a fordításon: a Város a szemhátrón című versben „a szobában két párna egy ágyon”-sor Pilinszkyt idézi, a Hogy múlik, nem érzem-ről Petri fanyar humorú verse, a Megváltás hátulütői jut eszembe, felvillan Kemény István is. Hathatott Truongra a magyar líra?

A Pilinszky és a Petri-utalás az én játékom, de lehetőségem volt ezt választani, mert tartalmilag épp megfelelték. Mások szövegeinek beemelése, mint módszer egyébként soha nem érdekelt, de önkéntelenül is potyognak ki belőlünk idézetmorzsák és variációk. Legtöbbször popdalok morzsáit fedezem fel, mikor újraolvasok vagy véglegesítek egy-egy szöveget.

Truong művei olyan általános érvényű igazságokat közvetítenek, hogy csak egy hajszál választja el őket a közhelytől – de ezt a hajszálat sosem lépik át, miközben a legkomolyabb kérdéseket vetik fel: „A világ létezhet-e, ha az ember nem képes adni neki értelmet?” (Intelem) Fordítóként könnyű megőrizni ezt az egyszerűséget?

Nekem az egyszerűség nagyon imponált. A legautentikusabb költői helyzet számomra a népdalköltőé. Minél kevesebb kulturális kenőcs rakódik rá egy műre, nekem annál jobban bejön, s magam is abba az irányba szeretnék menni, ahol elemi szinten jelennek meg a dolgok – saját verseim a nyelv teljes lecsupaszításáig és az ember, mint biológiai lény feltérképezéséhez jutnak el. Truong ennél sokkal líraibb és érzelmesebb. Valaki azt mondta, hogy újra kiölt a szívem a fordítás során. Majd meglátjuk.

Melyik volt a legfontosabbnak érzett versed a kötetből?

A *Hogy múlik*, nem érzem. Talán ennek egy praktikus oka van, ez volt az első darab, amit megcsináltam, s itt éltem át annak az örömét, hogy menni fog a munka.

Truong arról ír, hogy a legintimebb kapcsolatokban is határok választanak el bennünket, „Minden kézfogásban ott van egy fal.” (Falak). Mennyire bonthatóak le a falak a fordítói munkával?

Én nem hiszek a kultúrák átjárhatatlanságában. Abban sem, hogy a másiktól való elkülönülésen túl ne lenne elemi vágy az egymásba oldódás. Nyilván ez a létezés egyik alapszorongása: meddig terjed bennem a másik, s a terjedése nem szünteti-e meg a személyiséget. Ezért aztán az ember örök libikókában van, hogy részévé is akar válni a másiknak, meg elmenekülni is tőle. A keleti emberekben egyébként kisebb az ego kiterjedése, sokkal evidensebb számukra a közösségi lét. Még ha falról is ír a költőtárs, a családtagoknak, barátoknak való segítség, a nekik való elkötelezettség teljesen természetes. Lehet, hogy ez csak ideig-óráig marad már, mert a nyugati világ telhetetlensége megrontja ezeket a még az élethez szerényebben viszonyuló embereket is.

